

Alina Grynia

Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie

e-mail: grynia@uwb.edu.pl

**BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE NA
LITWIE NA TLE EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ**
**FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN LITHUANIA
IN COMPARISON TO CEE REGION**

DOI: 10.15611/pn.2017.487.10

JEL Classification: F21, F23

Streszczenie: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) są powszechnie postrzegane jako źródło korzyści dla krajów je przyjmujących. Ich pozytywny wpływ wynika z uzupełnienia przez zagranicznych inwestorów luki kapitałowej w kraju goszczącym. Spodziewane efekty z tytułu BIZ powodują, iż kraje konkurują między sobą w zakresie stwarzania korzystnych warunków dla inwestorów. Mimo rosnącej atrakcyjności Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) jako miejsca lokaty inwestycji zagranicznych, kraje w regionie znacząco różnią się pod względem zdolności przyciągania BIZ. Celem artykułu jest przedstawienie procesu napływu BIZ do Litwy na tle napływu tego rodzaju inwestycji do krajów regionu EŚW. Analizie poddano skalę i dynamikę zmian tego procesu oraz strukturę skumulowanych BIZ w ujęciu regionalnym, działowym i sektorowym. W artykule zastosowano analizę statystyczną i porównawczą.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, BIZ w Europie Środkowo-Wschodniej, BIZ na Litwie, struktura litewskich BIZ.

Summary: Foreign direct investment (FDI) is generally perceived as a source of benefit for host countries. Foreign capital helps to reduce the equity gap in the host country. Expected FDI effects cause countries to compete with each other in terms of creating favorable conditions for investors. Despite the increasing attractiveness of Central and Eastern Europe (CEE) as a location for foreign investment, the countries in the region are significantly different in terms of attracting FDI. The aim of the article is to present the process of FDI inflow to Lithuania compared with the inflow of this type of investment to CEE countries. In addition to the same scale influx there will also be examined its regional and sector structure. The article uses a statistical and comparative analysis.

Keywords: foreign direct investment, FDI in Central and Eastern Europe, FDI in Lithuania, structure of Lithuanian FDI.

1. Wstęp

Z badań firmy doradczej Ernst&Young wynika, iż zdecydowana większość międzynarodowych przepływów kapitałowych odbywa się w ramach Europy Zachodniej, Ameryki Północnej oraz Chin. Tymczasem Europę Środkowo-Wschodnią wymieniono jako czwarty pod względem atrakcyjności region świata dla inwestorów zagranicznych [EY's attractiveness survey. Europe 2015].

Zainicjowanie procesu transformacji systemowej i zachodzące w krajach EŚW przemiany sprawiły, że w gospodarkach tych krajów wzrasta zasób BIZ. Utrzymują się jednak różnice w skali zjawiska i jego charakterystyce. Najbardziej atrakcyjne są zwykle lepiej rozwinięte oraz ustabilizowane gospodarczo i politycznie kraje, takie jak Polska, Czechy czy Węgry. Przyciągnięcie inwestycji zagranicznych na swój teren nie jest łatwym zadaniem z powodu ostrej konkurencji w regionie. Litwa, tak jak zresztą i pozostałe dwa kraje bałtyckie, nie jest krajem absorbującym znaczące BIZ w regionie, co skłania do myślenia, iż istniejący system zachęt dla inwestorów jest mało skuteczny i wymaga zmian.

Celem artykułu jest prezentacja procesu napływu BIZ do Litwy na tle napływu tego rodzaju inwestycji do krajów EŚW. Analizie poddano nie tylko skalę i dynamikę zmian tego procesu, lecz także strukturę skumulowanych BIZ w ujęciu regionalnym, działowym i sektorowym.

Zakres geograficzny analizy ograniczono do dziesięciu krajów EŚW, tj. Polski, Czech, Węgier, Rumunii, Bułgarii, Słowenii, Słowacji i krajów bałtyckich (Litwy, Łotwy i Estonii). W badaniach wykorzystano bazy danych UNCTAD oraz litewskie narodowe statystyki. Szczegółową analizą objęto okres 2000–2015, jednak w miarę dostępności danych także lata 90.

2. Istota bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Jedną z form prywatnych długoterminowych lokat produkcyjnych są bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W literaturze przedmiotu można spotkać różne definicje BIZ. Brak jednoznaczności wynika z różnic w stopniu szczegółowości tych definicji. Według UNCTAD zagraniczne inwestycje bezpośrednie są definiowane jako inwestycje zapewniające długoterminowy wzajemny związek, umożliwiający trwały udział i kontrolę inwestora w danym przedsięwzięciu w kraju trzecim [World Investment Report 1997]. Tymczasem definicja proponowana przez OECD określa istotę BIZ bardziej precyzyjnie w ilościowym aspekcie, wyznaczając dolną granicę udziałów decydujących o charakterze inwestycji. Pojedynczy inwestor zagraniczny powinien kontrolować co najmniej 10% zwykłych udziałów lub kapitału [Witkowska 1996].

Generalnie można przyjąć, iż inwestycje bezpośrednie polegają na ulokowaniu kapitału w przedsiębiorstwach zagranicznych w celu uzyskania trwałego wpływu

na kierowanie jego działalnością i osiągnięcia z tego tytułu zysków [Karaszewski 2004]. Z takiego ujęcia inwestycji bezpośrednich jednoznacznie wynika, że BIZ są czymś więcej niż prostym transferem środków pieniężnych mającym na celu przyniesienie tylko zysku. A mianowicie, inwestorzy zagraniczni, lokując kapitał za granicą, sprawują kontrolę nad działalnością tego przedsiębiorstwa. Dążenie do sprawowania kontroli nad przedsiębiorstwem, będącym obiektem inwestycji, akcentowane jest również przy innych podejściach definicyjnych. Za przykład może tu posłużyć definicja BIZ proponowana przez Krugmana i Obstfelda [1993], którzy pod pojęciem BIZ rozumieją międzynarodowe przepływy kapitału, w ramach których firma z jednego kraju tworzy lub rozszerza swoje filie w innych krajach. Wyróżniającą cechą BIZ jest to, że pociągają one za sobą nie tylko transfer zasobów, ale również prawo kontroli.

Fakt, iż przemieszczającemu się przez granicę kapitałowi w formie BIZ towarzyszy zarządzanie nim, sugeruje, że jednocześnie przemieszczają się inne czynniki wytwórcze. Ta cecha inwestycji bezpośrednich jest silnie akcentowana przez wielu ekonomistów. Dunning [1970] twierdzi, że inwestycje bezpośrednie to „pakiet”, w którym zawarte są trzy czynniki: kapitał pieniężny, doświadczenie, metody zarządzania i wiedza, przedsiębiorczość.

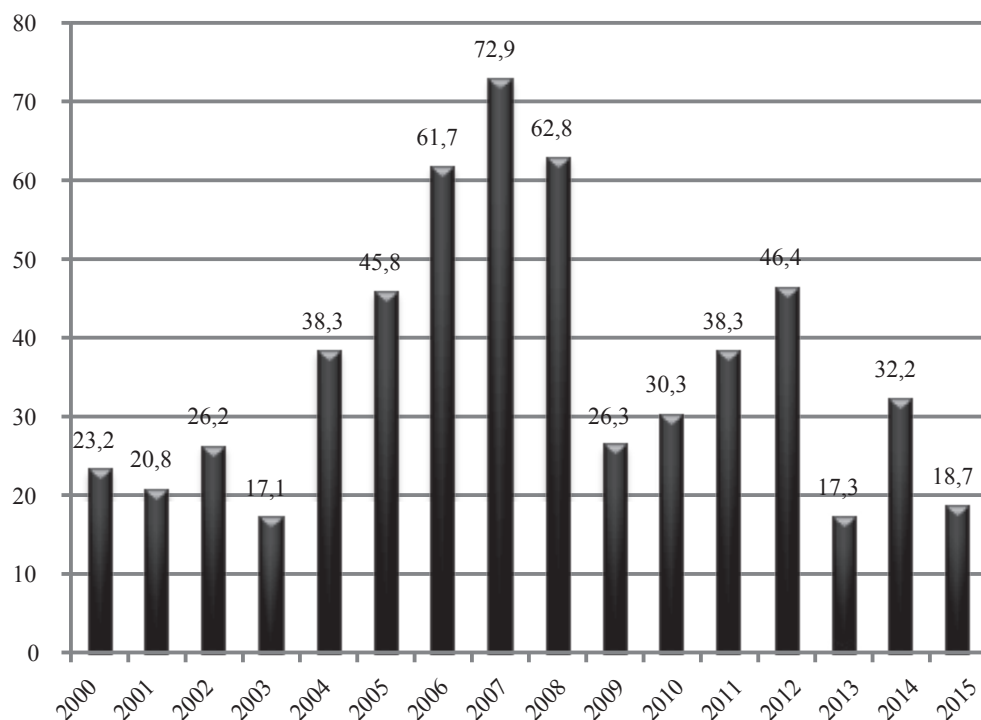
Podjęcie decyzji o dokonaniu inwestycji jest uwarunkowane wieloma czynnikami, które najlepiej opisuje teoria lokalizacji. Krąg tych czynników jest niezwykle obszerny. Można je jednak ująć w cztery grupy [Dunning 1973]: koszty czynników produkcji, czynniki marketingowe, ograniczenia handlowe oraz polityka państwa. Zróżnicowanym motywom międzynarodowej działalności odpowiadają różne jej formy. Poszukiwanie i wybór odpowiednich form wejścia na rynki zagraniczne zaliczane są do najważniejszych elementów procesu decyzyjnego przedsiębiorstwa umiędzynarodawiającego swą działalność. Decyzje są uzależnione od celów przedsiębiorstwa lub jego polityki, dostępu do rynków i ich atrakcyjności oraz możliwej do osiągnięcia pozycji konkurencyjnej [Rymarczyk 1996]. Niektórzy autorzy ograniczają się do uproszczonego ujęcia inwestycji bezpośrednich i uważają, iż polegają one na organizacji od podstaw (*greenfield*) lub na przejęciu istniejącego już przedsiębiorstwa za granicą w całości lub tylko części jego aktywów. Samą działalność przedsiębiorstw zagranicznych na terytorium kraju natomiast rozpatrują w dwóch aspektach [Różański (red.) 2006]: działalność bez udziału krajowych podmiotów gospodarczych (np. przedsiębiorstwa zagraniczne) oraz z ich udziałem (wspólne przedsięwzięcia).

3. Napływ BIZ do regionu EŚW

Pierwsze kroki w kierunku otwierania gospodarek narodowych na napływ BIZ w regionie Europy Środkowo-Wschodniej zostały poczynione już w latach 70. Wiele krajów wprowadziło wówczas regulacje prawne określające warunki działania kapitału zagranicznego na ich terenie. Niemniej jednak zainteresowanie inwestorów

zagranicznych regionem EŚW w tym okresie było małe, ponieważ zasady funkcjonowania gospodarki centralnie planowanej ograniczały możliwości współpracy kapitałowej. Skumulowana wartość BIZ w tym regionie na koniec 1990 r. wynosiła zaledwie 3,0 mld USD, co stanowiło 0,2% ogólnoświatowych inwestycji bezpośrednich [WIR 2016].

Początek lat 90. był przełomowym momentem dla większości krajów tego regionu. Upadek ZSRR i zainicjowanie procesów transformacji systemowej pociągnęły za sobą duże zmiany w warunkach działania kapitału zagranicznego, modyfikowane także były uregulowania prawne dotyczące BIZ. Już w roku 1991 nastąpił ogromny wzrost napływu inwestycji bezpośrednich, a roczny strumień osiągnął równowartość 2,5 mld USD. Głównymi odbiorcami BIZ w tym okresie były Węgry, Czechy i Polska, na które przypadało ponad 80% napływających inwestycji [*Economic Survey of Europe in 1995–1996*].

Rys. 1. Roczny napływ BIZ do regionu EŚW w latach 2000–2015, mld USD

Źródło: obliczenia własne na podstawie [WIR 2016].

W większości krajów regionu w tym okresie prowadzona była polityka liberalizacji przepływów kapitałowych i promocji zagranicznych inwestycji bezpośrednich, poczyniono także znaczące postępy w transformacji gospodarek i w zainicjowaniu

procesów integracyjnych (CEFTA, stowarzyszenie z UE). Obraz całego regionu ulegał stopniowym przemianom. Zaowocowało to nowymi transferami inwestycji bezpośrednich. W 2000 r. wartość napływającego do regionu kapitału zwiększyła się do 23 mld USD (rys. 1). Połowę tej kwoty stanowiły transgraniczne przejęcia i fuzje (M&A).

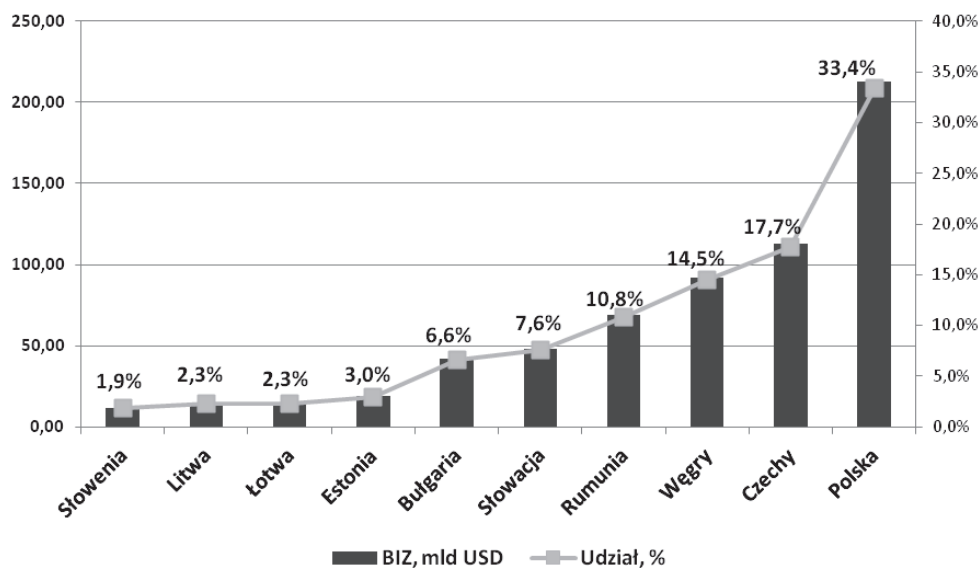
Analizując dane na rys. 1, można wyodrębnić cztery okresy napływu inwestycji, charakteryzujące się różnym poziomem i dynamiką napływu BIZ. Okres pierwszy to lata 2000–2003. Mimo znacznego wzrostu w stosunku do poprzednich lat skala napływu BIZ do krajów EŚW pozostawała stosunkowo niewielka i kształtowała się na poziomie ok. 23–17 mld USD. W kolejnych latach, 2004–2008, zauważalny jest znaczący wzrost napływu inwestycji do regionu. W tym okresie roczne napływy kapitału ukształtowały się na poziomie od 38 do ok. 73 mld USD – średnio ponad 56 mld USD rocznie. Analizowane lata były najlepszym okresem pod względem napływu BIZ. Wynika to prawdopodobnie z faktu zakończenia procesu integracji ze strukturami europejskimi i zmodyfikowania regulacji proinwestycyjnych, co miało swoje przełożenie na wzrost inwestycji zagranicznych.

Kolejne cztery lata (2009–2012) to okres zmagania się gospodarki światowej z kryzysem, w tych latach zanotowano spadek napływu BIZ – średnio po ok. 35 mld USD rocznie – chociaż roczne napływy BIZ ciągle wzrastały i osiągnęły poziom z 2005 r. W trzech końcowych latach (2013–2015) ogólny trend przyrostu bezpośrednich inwestycji zagranicznych nie został zachowany, średnioroczny napływ BIZ obniżył się do ok. 23 mld USD. Transakcjom BIZ w tym okresie nie sprzyjała koniunktura w krajach EŚW.

Według danych UNCTAD skumulowana wartość BIZ w Europie Środkowo-Wschodniej w 2000 r. wynosiła ponad 103,7 mld USD, co stanowiło 1,4% światowych BIZ. Najwięcej BIZ w regionie trafiło do Polski (32% skumulowanej wartości), na Węgry (22%) oraz do Czech (21%), łącznie ponad 75%. Łączna wartość inwestycji w Słowacji i Rumunii nie przekroczyła 7%, a w krajach bałtyckich, Bułgarii i Słowenii – 3%.

Ogólna kwota, jaką zainwestowano w regionie do końca 2015 r., wzrosła do 637,4 mld USD (6-krotny wzrost w porównaniu z 2000 r.), a udział w światowych BIZ wzrósł do 2,5%. Tradycyjnie, najwięcej kapitału w postaci BIZ przyciągnęły: Polska (33% skumulowanej wartości) – lider w regionie, Czechy (ok. 18%) oraz Węgry (ok. 15%). Łącznie na te trzy kraje przypadało w 2015 r. blisko 66% zainwestowanego kapitału, tj. więcej niż dla wszystkich pozostałych krajów regionu razem wziętych. Należy jednak odnotować spadek udziału BIZ w tych krajach o 9 p.p. w porównaniu z rokiem 2000. Znacznie natomiast wzrosły udziały BIZ w takich krajach jak Bułgaria i Rumunia (ponad 4 p.p.).

Udział BIZ w PKB w 2015 r. kształtował się na poziomie ok. 80% dla trzech krajów: Bułgarii, Estonii i Węgier, natomiast w przypadku Czech, Łotwy i Słowenii przekraczał 50%. Krajem, który przyciągnął w 2015 r. najwięcej BIZ w relacji do PKB, była Bułgaria (86%), najmniej zaś Słowenia (ok. 28%) [WIR 2016].

Rys. 2. Skumulowana wartość BIZ w krajach EŚW w 2015 roku (mld USD, % ogółu)

Źródło: jak dla rys. 1.

Z powyższego wynika, iż region EŚW jest relatywnie atrakcyjnym regionem dla inwestorów zagranicznych. Na przestrzeni lat silną pozycję w regionie zajmują trzy kraje: Polska, Czechy oraz Węgry. W ostatnich latach coraz większe strumienie BIZ napływają do Rumunii i Bułgarii, są one uznawane za „nową siłę” w regionie. Trudno jednak uznać kraje EŚW za istotnych graczy w Europie. Tylko w dwóch latach analizowanego okresu (2004 i 2008) osiadło w nich blisko 20% inwestycji bezpośrednich, które napłynęły do UE. W pozostałych latach wartości te kształtowały się bardzo różnie, ale rzadko przekraczały pułap 10%.

4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Litwie

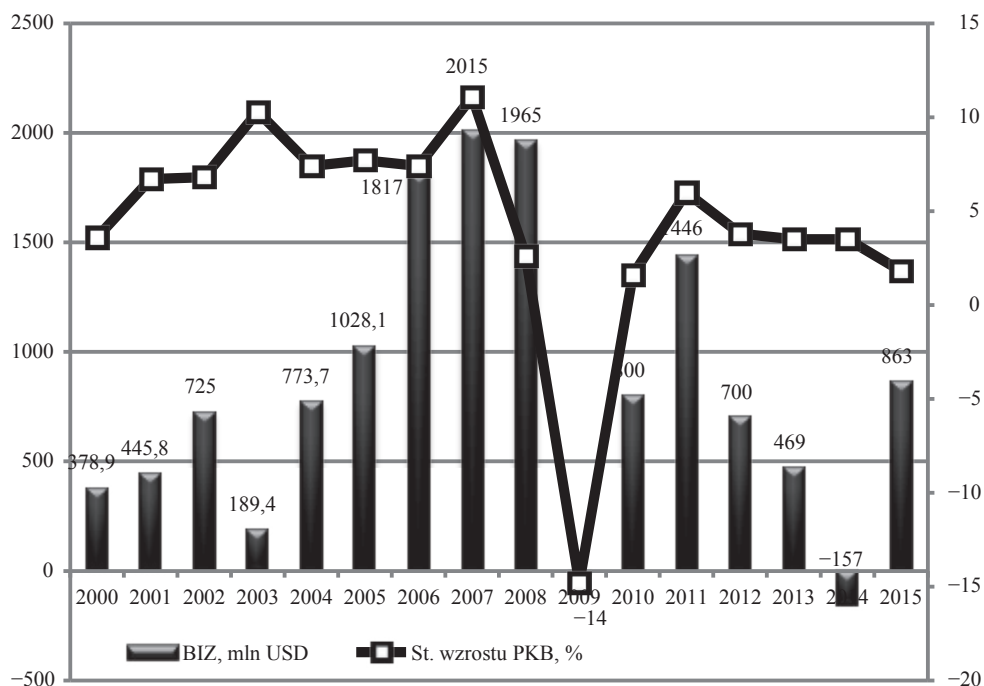
4.1. Skala i dynamika napływu BIZ

Pierwsza litewska ustawa regulująca prawne aspekty współpracy kapitałowej ukażała się w 1990 r. Podobnie jak w całym regionie EŚW, rok 1991 zaowocował znacznym napływem BIZ na Litwę. Ich zasób wzrósł do 8 mln USD, lecz w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosił zaledwie 2 USD. Znaczny wzrost BIZ w 1993 r. (o ok. 700% w porównaniu z rokiem poprzednim) nastąpił przede wszystkim za sprawą dużych inwestorów, którzy w tym okresie weszli na rynek litewski: Philip Morris Kraft Jacobs Suchard, Shell i inne. Jednak szczyt w napływie inwestycji bezpośrednich przypada na koniec lat 90., kiedy uruchomiono proces prywatyzacji

obiektów strategicznych. Miało to istotny wpływ na pozycję Litwy nie tylko wśród krajów bałtyckich, lecz także w regionie. W roku 1998 na Litwie osiadło ok. 5% BIZ skierowanych do tego regionu.

Proces prywatyzacji kontynuowano w następnych latach (1999 i 2000), co spowodowało przyływ 700 mln USD. Zasiób zagranicznych inwestycji bezpośrednich na Litwie na koniec 2001 r. przekroczył kwotę 2,7 mld USD (766 USD *per capita*). W latach 1987–2001 zarejestrowanych zostało ponad 7500 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Świadczy to o tym, że przeważająca część inwestorów zagranicznych, podejmujących działalność na Litwie w tym okresie, to firmy duże, dysponujące większym kapitałem [*Foreign Direct Investment in Lithuania 1997–2002*].

Intensywny przyływ BIZ na Litwę, który rozpoczął się na przełomie stulecia, utrzymywał się w kolejnych latach, aż do 2008 r. włącznie (rys. 3). Ogromnym krokiem dla przyrostu BIZ było przystąpienie Litwy do struktur Unii Europejskiej w 2004 r., czego efekty są widoczne w latach 2004–2008. W tym okresie roczne napływy kapitału kształtowały się na poziomie od ok. 774 mln USD do 2 mld USD – średnio ponad 1,5 mld USD rocznie.

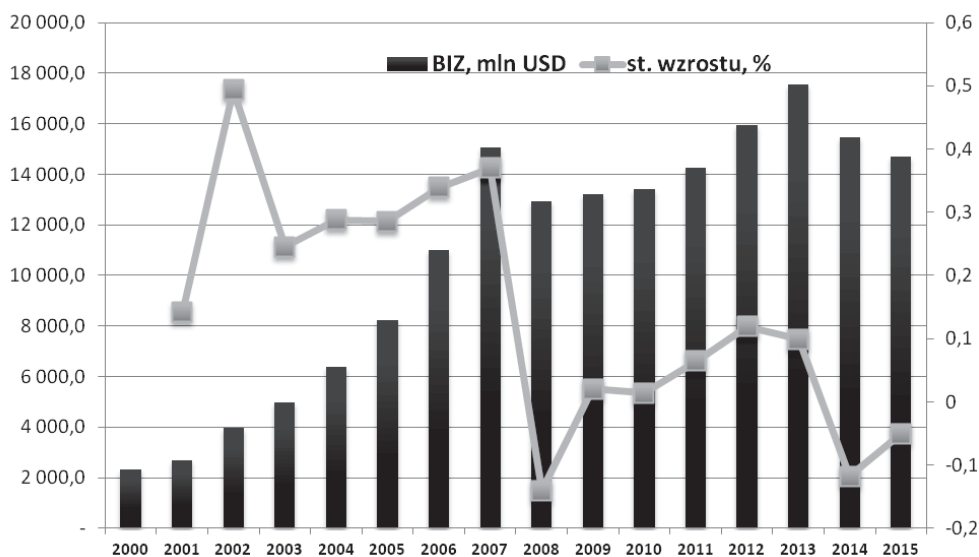

Rys. 3. Roczne wartości napływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Litwy w latach 2000–2015 (w mln USD) oraz zmiany PKB (r./r., %)

Źródło: [WIR 2016; Departament Statystyki Litwy 2017].

Wartość napływu BIZ do Litwy w głównej mierze uzależniona była od panującej sytuacji gospodarczej w kraju. Odnotować należy, iż w tych latach gospodarka litewska rozwijała się bardzo dynamicznie. W 2007 r. stopa wzrostu PKB na Litwie wyniosła 11% w relacji do roku poprzedniego. O ile Litwa rozwijała się bardzo dynamicznie w okresie przedkryzysowym, o tyle jej gospodarka doświadczyła istotnego załamania – w 2009 r. poziom PKB obniżył się o 14,8% w porównaniu z rokiem poprzednim. Co prawda już w kolejnym roku Litwa odnotowała wzrost PKB w stosunku do 2009 r.

Z rysunku 3 można zaobserwować, iż tendencje zmian koniunktury gospodarczej na Litwie znalazły odbicie w zmianach napływu BIZ do tego kraju. W dwóch latach analizowanego okresu odnotowano ujemne wartości strumienia BIZ, tj. wystąpiły dezinwestycje (w roku 2009 i 2014). Jednak takie ograniczenie napływu kapitału zagranicznego miało raczej krótkotrwały charakter. Niemniej jednak w latach pokryzysowych strumień inwestycji znacznie zmalał w porównaniu z okresem 2004–2008. Większe kwoty napłynęły w latach 2011 i 2015, głównie dzięki kilku dużym projektom inwestycyjnym.

Rys. 4. Skumulowana wartość BIZ (na koniec roku, mln USD) oraz stopa wzrostu (%)

Źródło: [WIR 2016].

Wartość zasobów BIZ na Litwie zamknęła się na koniec badanego okresu kwotą 14,7 mld USD, co stanowiło 2,3% skumulowanej wartości BIZ w Europie Środkowo-Wschodniej w 2015 r. Gorszy wynik osiągnął tylko jeden kraj z tego regionu – Słowenia (1,9%). W porównaniu z innymi krajami bałtyckimi jest to wynik taki sam jak dla Łotwy i gorszy niż dla Estonii (3%). W ujęciu wartości absolutnych

zasób BIZ na Litwie wzrósł o ponad 12 mld USD w porównaniu z 2000 r. Tymczasem w ujęciu względnym nie odnotowano żadnych zmian – zasoby BIZ na Litwie stanowiły 2,3% zasobów BIZ w regionie EŚW zarówno w roku 2000, jak i w 2015.

Porównując natomiast poziom BIZ z wartością PKB na Litwie w ujęciu rocznym, można zauważyć, że odsetek ten był wyraźnie niższy niż w innych państwach regionu. W ciągu piętnastu lat analizowany wskaźnik wzrósł z 20% PKB w 2000 r. do 35% w 2015 r. Osiągnięty wynik jest relatywnie niski w porównaniu z Bułgarią (86%) i Estonią (83%), ale także Łotwą (54%). Gorszy wynik od Litwy odnotowała w 2015 r. tylko Słowenia (28%). Tymczasem wartość inwestycji bezpośrednich przypadających na jednego mieszkańca w całym analizowanym okresie systematycznie wzrastała: z 670 USD w 2000 r. do 5017 USD w 2015 r., czyli 7,5-krotny wzrost. Podobną wartość BIZ w przeliczeniu na mieszkańca odnotowano również w Polsce, Bułgarii i Słowenii. Największą wartość wskaźnika BIZ *per capita* ma Estonia (14,4 tys. USD), najniższą zaś Rumunia (3,5 tys. USD) [WIR 2016].

W porównaniu wielkości napływu BIZ do Litwy w poszczególnych latach ważne jest uwzględnienie ich struktury. W latach 90. i do połowy następnego dziesięciolecia inwestycje bezpośrednie realizowane były głównie poprzez udziały kapitałowe, tj. zakładanie przedsiębiorstw od podstaw lub zakup udziałów większościowych w przedsiębiorstwach litewskich. W kolejnych latach udział zysków reinwestowanych w inwestycjach bezpośrednich ciągle wzrastał – z 14% w 2000 r. do 83% w 2015 r. [Lietuvos Bankas 2017].

4.2. Struktura geograficzna BIZ

Analiza geograficzna listy krajów inwestujących w Europie Środkowo-Wschodniej pokazuje, że najwięcej inwestycji bezpośrednich napływa z krajów Unii Europejskiej – przeciętnie ok. 70% ogółu. Charakterystyczna dla regionu EŚW tendencja dążenia ku UE potwierdza się także dla Litwy. Według danych Departamentu Statystyki Litwy ponad 82% inwestycji bezpośrednich na Litwie pochodzi z UE (w porównaniu z 35% w 1993 r. i 65% w 2000 r.). Ponad 38% unijnych BIZ napłynęło z trzech skandynawskich krajów: Szwecji, Danii i Finlandii, a Szwecja zajmuje czołowe miejsca w rankingu litewskich inwestorów. Zauważyć też można, iż równocześnie ze wzrostem udziału krajów UE znacznie zmalał udział krajów WNP (odpowiednio z 18 do 2,6%). Spośród krajów Europy Środkowo-Wschodniej najwięcej kapitału napłynęło z Estonii i Polski, po ok. 5% ogółu BIZ na Litwie [Departament Statystyki Litwy 2017].

Należy odnotować, iż struktura geograficzna BIZ na Litwie znacznie się różniła w poszczególnych okresach. Na początku lat 90. napływały one głównie z krajów sąsiednich, takich jak: Rosja, Białoruś, Ukraina, Polska, Łotwa czy Estonia. Na tę grupę krajów przypadało ok. 40% dokonywanych inwestycji bezpośrednich. Obok tych krajów znaczący był również udział tradycyjnych inwestorów międzynarodowych, takich jak Stany Zjednoczone, Wielka Brytania lub Niemcy (ok. 20%).

Strumień inwestycji bezpośrednich, który napłynął do kraju w 1993 r., znacząco zmienił udziały poszczególnych krajów na korzyść tych ostatnich. W tym roku znacznie wzrosła wartość inwestycji brytyjskich, niemieckich oraz amerykańskich. Do pierwszej piątki największych inwestorów trafiły także Rosja i Polska, lecz udział tych krajów w ogólnych inwestycjach był stosunkowo niski. Zmiany strukturalne BIZ, które się dopiero zaznaczyły w tym okresie, pogłębiały się w następnych latach.

Wartość inwestycji amerykańskich systematycznie się zwiększała w ciągu kolejnych lat i od 1996 r. kraj ten zajmował czołową pozycję wśród krajów inwestorów (z udziałem ok. 19% w skumulowanych BIZ na koniec 1998 r.). Charakterystyczny jest także wzrost udziału krajów skandynawskich: Szwecji, Danii i Finlandii, które już w 1996 r. wyeliminowały Rosję z czołówki inwestorów. Udział Szwecji w 1998 r. wynosił ok. 17% ogólnych BIZ. Ekspansja kapitału skandynawskiego była kontynuowana w kolejnych latach i pod koniec 2000 r. na Szwecję i Danię przypadało ponad 35% BIZ. Do pierwszej piątki zakwalifikowały się także Niemcy z udziałem 7,5% oraz Wielka Brytania (WB) i Estonia, spychając USA na dalsze pozycje. Blisko 56% ogółu BIZ pochodziło z wymienionych pięciu krajów, a udział unijnych inwestycji dochodził do 65%.

Tabela 1. Skumulowane BIZ według kraju pochodzenia inwestora – TOP5, % ogółu

2000		2005		2008		2011		2015	
kraj	udział	kraj	udział	kraj	udział	kraj	udział	kraj	udział
Dania	18,2	Rosja	24,6	Szwecja	14,0	Szwecja	20,6	Szwecja	23,1
Szwecja	17,3	Dania	15,9	Niemcy	10,0	Polska	12,5	Holandia	12,5
Niemcy	7,5	Szwecja	11,1	Dania	8,7	Niemcy	10,1	Niemcy	9,2
WB	6,7	Niemcy	10,7	Estonia	8,6	Holandia	7,7	Norwegia	6,2
Estonia	6,4	Estonia	7,4	Holandia	8,4	Norwegia	6,6	Polska	5,1
Ogółem	56,1	Ogółem	69,7	Ogółem	49,7	Ogółem	57,5	Ogółem	56,1

Źródło: [Lietuvos Bankas 2017].

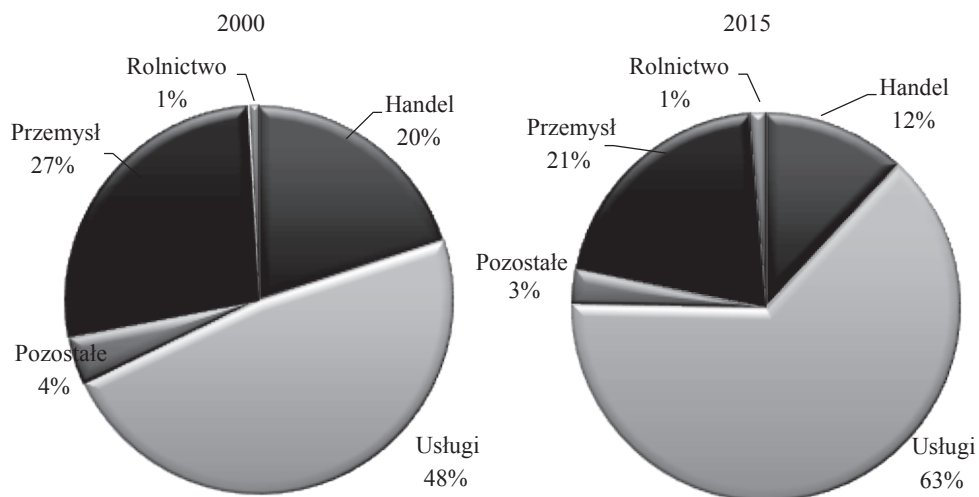
Kolejne piętnaście lat (2000–2015) nie przyniosło istotnych zmian w strukturze geograficznej skumulowanych BIZ na Litwie. Odnotować należy znaczny wzrost wartości kapitału szwedzkiego, co wysunęło ten kraj na czołową pozycję wśród krajów-inwestorów. W 2015 r. udział Szwecji wzrósł do 23% łącznych BIZ. Na relatywnie wysokim poziomie pozostały niemieckie inwestycje (ok. 10%) oraz polskie (ok. 5%). Z czołówki wyeliminowano Danię, której udział zmalał do ok. 4%, przede wszystkim za sprawą wzrostu inwestycji holenderskich (ponad 12% udział) oraz Norwegii (6% skumulowanych BIZ). Z krajów UE w 2015 r. pochodziło ponad 82% skumulowanych BIZ, tymczasem udział rosyjskich BIZ obniżył się do 1,6%. W dalszym ciągu utrzymuje się wysoka koncentracja napływającego kapitału – blisko 60% BIZ pochodzi z pięciu głównych krajów-inwestorów, przede wszystkim

unijnych (z wyjątkiem Norwegii). Sytuacja taka pogłębia zależność Litwy jako kraju goszczącego od inwestorów europejskich, co uwidoczniło się w czasie kryzysu.

4.3. Struktura działowa i sektorowa BIZ

Określenie struktury działowej skumulowanych BIZ na Litwie w latach 90. napotyka wiele trudności z powodu braku pełnych danych. Wynika to z tego, że przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, które prowadziły działalność w tym okresie, z reguły były wielobranżowe. Niemniej jednak dostępne informacje pozwalają wnioskować, iż najbardziej opanowanym przez kapitał zagraniczny działem gospodarki w tym okresie był handel hurtowy i detaliczny (ok. 60% skumulowanych BIZ) [Departament Statystyki Litwy 2017].

Z analizy danych zaprezentowanych na rys. 5 wynika, że w 2000 r. blisko połowa skumulowanych BIZ, które napłynęły do kraju, trafiła do usług (48%), a 27% inwestycji zaangażowanych było w przemyśle. Tymczasem w handlu BIZ sięgały zaledwie 20%. W tym okresie zaznaczyła się tendencja spadku udziału inwestycji w handlu i wzrost znaczenia BIZ w usługach i przemyśle. Wzrost udziału inwestycji przemysłowych wynikał głównie ze stosunkowo późnego rozpoczęcia procesu prywatyzacji sektorów telekomunikacyjnego i bankowego.

Rys. 5. Struktura działowa skumulowanych BIZ na Litwie (%)

Źródło: [Departament Statystyki Litwy 2017].

W ciągu następujących piętnastu lat struktura działowa BIZ ulegała dalszym zmianom, jednak odnotowana powyżej tendencja została utrzymana. W tym okresie widoczny jest spadek udziału inwestycji bezpośrednich lokowanych zarówno w przemyśle (o 7 p.p.), jak i handlu (o 8 p.p.). Systematycznie natomiast wzrastał udział inwestycji napływających do usług (o 15 p.p.). Takie przegrupowanie inwestycji

bezpośrednich w kierunku usług jest charakterystyczne dla całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

Można przypuszczać, iż odnotowane zmiany w strukturze BIZ wpłynęły na utrwalenie się nowoczesnej struktury gospodarczej na Litwie, z wysokim udziałem usług w tworzeniu PKB. Działowy podział inwestycji zagranicznych w 2015 r. w znacznym stopniu odpowiadał udziałowi poszczególnych działów w wytwarzaniu PKB: usługi i handel – 74,1%, przemysł – 22,6%, rolnictwo – 3,3% [*Lietuva skaičiais* 2017].

Analiza zasobów BIZ pod względem ich struktury sektorowej pokazuje, że największa część napływających do Litwy inwestycji została ulokowana w działalności finansowej i ubezpieczeniowej – ponad 26% ogółu inwestycji. Na drugim miejscu znalazło się przetwórstwo przemysłowe – 20,5%. Pierwszą trójkę zamyka obsługa rynku nieruchomości – 14,4% wszystkich inwestycji, jakie do końca 2015 r. napłynęły do kraju.

Tabela 2. Struktura sektorowa skumulowanych BIZ na Litwie (%)

Działalność	2000	2015
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa – K	19,6	26,2
Przetwórstwo przemysłowe – C	29,8	20,5
Obsługa rynku nieruchomości – L	7,0	14,4
Handel hurtowy i detaliczny – G	17,6	11,9
Informacja i komunikacja – J	13,5	8,6
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – M	0,5	4,2
Transport i gospodarka magazynowa – H	3,8	2,6
Inne	8,2	11,6
Ogółem	100,0	100,0

Źródło: [Departament Statystyki Litwy 2017].

BIZ w przemyśle to przede wszystkim inwestycje w przemysł przetwórczy. W ramach przemysłu przetwórczego kapitał zagraniczny koncentruje się głównie w przemyśle spożywczym (dominują inwestycje niemieckie), lekkim (kapitał holenderski i niemiecki), naftowym i chemicznym (przede wszystkim kapitał polski, ale także holenderski i niemiecki), elektrycznym i optycznym (norweski i szwedzki), produkcji środków transportu (niemiecki). Natomiast w działalność handlową angażują się przede wszystkim inwestorzy z Niemiec i Szwecji, ale również Holendrzy i Polacy. Oprócz wymienionych sektorów kapitał szwedzki dominuje w sektorze działalności związanej z usługami finansowymi, obsługą rynku nieruchomości oraz informacji i komunikacji. W tym ostatnim oprócz Szwedów sporo inwestują także Holendrzy.

Stwierdzić należy, iż w ostatnich latach znacznie wzrosło znaczenie inwestycji w sektorze działalności finansowej, szczególnie po roku 2008. Jest to jeden z nielicznych sektorów gospodarki litewskiej, który praktycznie nie odnotował

spadku napływu BIZ w okresie kryzysu. Wręcz odwrotnie, strumień inwestycji bezpośrednich w działalności finansowej systematycznie wzrastał, poczynając od 2009 r. Wiąże się to głównie z lokalizacją na Litwie tzw. *business support services*, tj. *outsourcing* usług dla biznesu – BPO (*Business Process Offshoring*) oraz centra usług wspólnych SSC (*Shared Services Centers*). Wspomniane centra usług rozwijają się bardzo dynamicznie w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Z raportu *Business services in Central & Eastern Europe 2015*, przygotowanego przez ABSL przy współpracy z McKinsey&Company, wynika, iż w EŚW działa ok. 1000 centrów usług z kapitałem zagranicznym, w których pracuje 335 tys. specjalistów [Raport ABSL 2015]. Liderem w regionie pod względem świadczenia usług biznesowych dla inwestorów zagranicznych jest Polska. Niemniej jednak liczba BPO/SSC systematycznie rośnie i na Litwie. Według litewskiej Agencji ds. Rozwoju Inwestycji „Invest Lithuania” w 2015 r. na Litwie działało 55 tego rodzaju centrów, w których znalazło zatrudnienie ponad 12 tys. pracowników [Invest Lithuania 2017]. Najbardziej atrakcyjne miasta dla inwestorów to Wilno i Kowno.

W perspektywie kilku najbliższych lat można spodziewać się dalszego wzrostu inwestycji w nowe centra z sektora outsourcingowego. Sprzyjają temu takie czynniki, jak dostęp do wykwalifikowanego personelu (duża liczba absolwentów uczelni wyższych, 52% Litwinów zna więcej niż dwa języki obce), relatywnie niższe (w porównaniu z krajami Europy Zachodniej i USA) koszty działalności oraz korzystna lokalizacja (bliskość rynków Europy Zachodniej oraz krajów WNP).

5. Zakończenie

Przeprowadzona analiza upoważnia do następujących wniosków:

- Znaczący napływ BIZ na Litwę w początkowym okresie transformacji spowodowany był procesem prywatyzacji, który przybrał znacznie szerszą skalę na przełomie stulecia. Ogromnym krokiem dla przyrostu BIZ było przystąpienie Litwy do struktur Unii Europejskiej w 2004 r.
- Litwa nie jest krajem absorbującym znaczące BIZ w regionie. Tylko w dwóch latach analizowanego okresu osiadło na Litwie ponad 4% inwestycji bezpośrednich, które napłynęły do regionu EŚW.
- W strukturze geograficznej BIZ zauważalny jest wzrost zainteresowania Litwą jako krajem docelowym dla inwestorów europejskich, ponad 82% skumulowanych BIZ pochodzi z krajów UE. W ostatniej dekadzie głównym inwestorem dla Litwy pozostaje Szwecja, istotne inwestycje napływają także z Holandii, Niemiec, Norwegii i Polski.
- Obecna struktura napływu BIZ zdominowana jest przez usługi (63% skumulowanej wartości), co korzystnie wpływa na utrwalenie struktury gospodarczej Litwy. Struktura taka jest charakterystyczna dla gospodarek rozwiniętych.

- W strukturze sektorowej dominują BIZ w działalności finansowej i ubezpieczeniowej – 26% ogółu. W ostatnich latach sektor usług dla biznesu (BPO/SSC) rozwija się na Litwie bardzo dynamicznie.
- Biorąc pod uwagę takie czynniki, jak dostępność wykwalifikowanej siły roboczej, relatywnie niskie koszty oraz korzystna lokalizacja, można spodziewać się dalszego wzrostu inwestycji w usługi dla biznesu.

Literatura

- Departament Statystyki Litwy 2017, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#> (15.03.2017).
- Dunning J.H., 1970, *Studies in International Investment*, G.Allen and Unwin Ltd., London.
- Dunning J.H., 1973, *The Determinants of International Production*, Oxford Economic Papers, vol. 25.
- Economic Survey of Europe in 1995–1996*, Economic Commission for Europe, Geneva.
- EY's attractiveness survey. Europe 2015, www.ey.com/attractiveness (3.01.2017).
- Foreign Direct Investment in Lithuania 1997–2001*, Statistics Department, Vilnius.
- Invest Lithuania 2017, <http://www.investlithuania.com> (10.04.2017).
- Karaszewski W., 2004, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, TNOiK, Toruń.
- Krugman R., Obstfeld M., 1993, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWN, Warszawa.
- Lietuva skaičiai 2017*, Statistikos Departamentas, Vilnius 2017.
- Lietuvos Bankas 2017, https://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8082 (5.03.2017).
- Raport ABSL 2015, <http://mckinsey.pl/publikacje/raport-business-services-in-central-eastern-europe-2015> (2.02.2017).
- Różański J. (red.), 2006, *Inwestycje rzeczowe i kapitałowe*, Difin, Warszawa.
- Rymarczyk J., 1996, *Internacjonalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa.
- Witkowska J., 1996, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowowschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- World Investment Report 1997, *Transnational Corporations, Market Structure and Competition Policy*, UNCTAD, New York.
- WIR 2016. World Investment Report 2016: Annex Tables, <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (22.02.2017).